

JAHRBUCH ÖKOLOGIE 2009
Stuttgart, Hirzel Verlag, 2008, 248 str.

Od ovoga godišta (2009) uvedene su neke promjene u Godišnjaku ekologije. Dosađajni izdavač bio je Beck iz Münchena, a od ovoga godišta je to Hirzel iz Stuttgarta. U uredništvu su: Günter Altner, Heike Leitschuh, Gerd Michelsen, Udo E. Simonis i Ernst Ulrich von Weizsäcker. Povećan je format časopisa, ali se nije promijenila struktura po poglavljima. U osnovi je ostala kao i ranije. Tako godišnjak ima sljedeća poglavlja: I. *Ökologische Perspektive* (Ekološke perspektive), II. *Schwerpunkt Biologische Vielfalt* (Težište biološka raznolikost), III. *Disput: Bio-Katastrophe?!* (Rasprava: Bio-katastrofe?!), IV. *Trends & Innovationen* (Trendovi & inovacije), V. *Vor-Denker & Vor-Reiter* (Predmislioci & predvodnici), VI. *Umweltinstitutionen* (Ekološke institucije), VII. *Ökologie in Zahlen* (Ekologija u brojevima).

Naslov ovoga Godišnjaka je **Priznanje raznolikosti** (*Lob der Vielfalt*). U brojnim radovima radi se o intenciji priznanja vrijednosti prirode po sebi i održanju biološke raznolikosti. Gubitak biološke raznolikosti postao je globalni problem, pa je zato razumljivo da ovaj ugledni Godišnjak posvećuje prostor toj temi.

U **Prvom** poglavlju (*Ekološke perspektive*) tri su priloga: Hermann E. Ott & Florian Mersmann (*'Bali-Fahrplan' – bessere Zeiten für die internationale Klimapolitik*), Thomas Heberer & Anja-Désirée Senz (*China – globale ökologische Bedrohung?*); Ingo Winkelmann (*Arktische Ressourcen nutzen und arktische Umwelt schützen: Quadratur der Kreis?*).

Hermann E. Ott i Florian Mersmann (*'Bali plan vožnje' – bolja vremena za internacionalnu politiku klime*) optimistično ukazuju na mogućnost da se nakon konferencije u Baliju sa usvajanjem «Bali Action Plan» (15. prosinca 2007) postigne poboljšanje u zaštiti klime. (Konferencija je inače slijedi ideju Kyoto-protokola o smanjivanju stakleničkih plinova iz 1997). Autori vjeruju da je «sazrelo» vrijeme da se mijenja pristup politici i uspostavi veće međusobno povjerenje. Pledira se za novi klimatski savez između Sjevera i Juga koji u nerazvijenim zemljama pretpostavlja smanjivanje stakleničkih plinova i tehnološke inovacije. Nerazvijene zemlje sudjeluju s 50% kao i razvijene u proizvodnji stakleničkih plinova (str. 19). Svakako je potrebno smanjivati emisije stakleničkih plinova, pa su zahtjevi opravdani. Međutim, zapitajmo se otkud nerazvijenim zemljama čak 50%? Nije li tih 50%, ili dio od toga postotka, rezultat politike industrijskih zemalja, koje otvaraju svoje pogone u nerazvijenim zemljama iz dva temeljna razloga: jeftina razna snaga, nedovoljna pravna uređenost zaštite okoliša (liberalniji kriteriji) i naravno sami resursi koje ne treba transportirati u industrijske zemlje.

Za rješavanje ekoloških problema nerazvijenih zemalja potrebna je financijska i nefinancijska pomoć razvijenih zemalja, i to na način da se gradi «zelena alijansa» u kojoj će nerazvijeni biti ravnopravan partner. Konferencija u Baliju pruža mogućnost dogovaranja o smanjivanju antropogenih utjecaja na klimatske promjene i za razdoblje nakon 2012. godine.

Članak Thomasa Herberera i Anje-Désirée Senz (*Kina – globalna ekološka prijetnja?*) problematizira ulogu Kine u globalnom zagađenju. Kina se danas ubrzano indu-

strijalizira i modernizira, pa neki postavljaju pitanje koliko će utjecati na globalno zagađenje. Naravno, ti isti pritom zaboravljaju da je današnji industrijski svijet prošao takav put i da i danas zagađuje globalni okoliš. Kina se suočava s ubrzanim razvojem. Tako će u porast automobila biti između 15% i 20% godišnje. Ali, suočavaju se s ekološkim problemima i pritom ljudskim žrtvama. U 2004. godini bilo je 5,6 mil ekoloških nesreća sa 210 tisuća mrtvih i 1,75 mil ozlijeđenih. Razina podzemne vode smanjuje se za jedan metar godišnje, itd. Sjever Kine pogađaju suše, a jug poplave. Suša je 2006. godine pogodila preko 9 mil ljudi i 12 mil ha obradive zemlje.

Autori nas podsjećaju na činjenice da su prirodne katastrofe u Kini dovodile do smjene careva, jer se smatralo da je vlast izgubila naklonost Neba. Zato je sasvim razumljivo pitanje mogu li ekološka i klimatska problematika postati prijetnja legitimitetu današnje vlasti. No, vlast se pokazala kao kompetentna snaga koja prepoznaje ekološke izazove i donosi strategije za njihovo ovladavanje. Rasprave o «kineskoj ekološkoj prijetnji» obojene su političkim interpretacijama interesnih sudjelovanja, jer se Kina uključuje u internacionalni diskurs. Autori zaključuju da će iz razvojnog programa proizaći i širi utjecaji, ali za to nije «odgovorna» Kina nego način privređivanja i na njemu formirane životne navike stanovništva, koje mogu postati globalna ekološka prijetnja.

Ingo Winkelmann (Koristiti arktičke resurse i štititi arktički okoliš) ukazuje na izvjesnu proturječnost u zaštiti Arktika.

Poznato je da se veoma brzo topi arktički led i smanjuje njegova površina. U odnosu na 50-te godine smanjena je površina za

oko 50%. U rujnu 2007. godine ledom prekrivena površina bila je 4,28 mil kvadratnih kilometara.

Zemlje koje koriste arktičke resurse ujedno su i veliki zagađivači. Od osam «arktčkih zemalja» (Kanada, Danska, Finska, Island, Norveška, Rusija, Švedska i SAD) samo su tri zemlje smanjile svoje emisije u odnosu na 1990. godinu. To su Švedska (-2%), Island (-8%) i Rusija (-22%). Spomenutih osam zemalja zajedno emitiraju preko 50% svjetskih štetnih emisija.

S jedne strane iskorištavanje resursa predstavlja njegovo ugrožavanje a s druge strane zaštita pretpostavlja smanjivanje korištenja resursa. Na taj način se sam problem može definirati kao kvadratura kruga.

U **drugom** poglavlju Godišnjaka ekologije (*Težište: biološka raznolikost*) tematizira se pitanje biološke raznolikosti. O tome je 12 autorskih priloga: Jochen Flasbarth (Održanje biološke raznolikosti: o čemu se radi), Carsten Loose & Horst Korn (Od 'Bonna prema Nagoyi': prokušana probna za Konvenciju o bioraznolikosti), Kai Schlegelmilch & Christian Meyer (Biološka raznolikost – subvencijama potkodovana), Katherine Richardson (Zaštita raznolikosti oceana – radi života na Zemlji), Franziska Wolff (Održivo korištenje krajobrazne biološke raznolikosti), Armin Püttiger-Conrad (Sjeverni nosorog – gotovo istrijebljen), Markus Nipkov (Djetlić – ptica godine), Ulrich Grober ('Videofilija', ne hvala! Pledoaje za iskustvo u susretljivim prostorima), Biološku raznolikost istražiti i održati - Intervju s Beate Jessel predsjednicom Savezne uprave za zaštitu prirode, Edger Endrukaitis ('Inicijativa biznis & biodiverzitet' – poduzetnici ulaze u odgovornosti), Karl Peter Hasenkamp

(Malo jedamput jedan i veliko ABC šume i stabla) i Njemački ekološki savezi (UN konferencija na vrhu o biološkoj raznolikosti – deset zahtjeva).

Svaki prilog na svoj način je zanimljiv, a u cjelini tvore informativnu paletu problema i analiza o problemima biološke raznolikosti u suvremenosti, poglavito u raspravama o aspektu internacionalne politike.

Tako J. Flashbart ističe da je potrebna promjena postojećeg trenda ugrožavanja biološke raznolikosti. Iako je Konferencija UN u Johannesburgu (2002) istakla potrebno smanjenje bioloških gubitaka do 2010. godine, stvarno stanje sa ekosustavima je sasvim drugačije. «Svijet je stvarno još uvijek na krivom putu»: svake godine gubi se šume kao trostruka veličina Švicarske, za 16 tisuća istraženih vrsta prijeti istrjebljenje... razoreno je 80% koraljnih grebena, a 2050. godine neće postojati mogućnost ribolova na moru (45 str.). U Njemačkoj je 72% svih tipova biotopa ugroženo, 36% od 48 tisuća domaćih životinja i 27% od 9 tisuća biljnih vrsta nalaze se na «Crvenoj listi».

Značajan poticaj u slijedu Rija bila je (2007. godine) *Potsdamska konferencija* ministara okoliša zemalja G8 (SAD, Kanada, Japan, V. Britanija, Francuska, Italija, Rusija i Njemačka) s pridruženih 5 zemalja njima (Schwellenländer) «na pragu» (Kina, Indija, Brazil, Mexiko, Južna Afrika) koji su donijeli «Potsdamsku inicijativu o biološkoj raznolikosti 2010.» (47 str.). Na 9. konferenciji potpisnica Konvencije o biološkoj raznolikosti (CBD) u Bonnu 2008. pod mottom «Jedna priroda – jedan svijet – naša budućnost», istaknuto je da politika «nastaviti tako» pogubna, te je potaknuto oživljavanje Konvencije.

Tome ide u prilog studija (*Stern Report*) o

globalnim troškovima klimatskih promjena koju je izradio tim na čelu s Sir Nicholas Stern. Zaključak je da stvorene vrijednosti iz 100 tisuća zaštićenih područja u svijetu (tj. oko 11% površine Zemlje), dakle mali dio globalne bioraznolikosti, prelazi stvorenu vrijednost automobilske, čelične i informacijske industrije (str. 51). C. Loose i H. Korn polaze od Bonske 9. konferencije (2008) i ističu tri pitanja na koja bi trebala odgovoriti 10-ta konferencija potpisnica Konvencije o biološkoj raznolikosti iz Rija 1992. koja će se održati 2010. godine u gradu Nagoya (Japan). Prvo, do 2010. godine treba izgraditi svjetsku mrežu zaštićenih područja koja bi obuhvatila sve sustave na Zemlji i koju bi trebalo izdašno financirati. To se prije svega odnosi na industrijska zemlje; Drugo, do 2010. treba razviti režime o genetskim resursima koji će regulirati pristup i pravedne jednake prednosti. Neke industrijske zemlje su skeptične prema takvim režimima, tj. pristupu genetskim resursima za istraživanja i razvoj; Treće, ključno pitanje je hoće li se postići cilj koji su si zemlje potpisnice postavile (u Johannesburgu) da do 2010. godine značajno smanje gubitke biološke raznolikosti. Tek će 2010. godine poslije konferencije u Nagoyi biti moguće bilanciranje rezultata.

Zanimljiv je članak K. Schlagelmilcha i C. Meyera koji nastoje argumentirati tezu da je potrebno subvencije štetne za okoliš korigirati. Pritom se pozivaju na stav (u slijedu Rija) da sve subvencije, koje nisu u funkciji ciljeva održivosti, treba reducirati ili ukinuti; da je potrebna reforma ekonomskih i financijskih poticaja u ostvarivanju ekoloških i razvojnih ciljeva; da cijene proizvoda trebaju biti sukladne s ekološkim i razvojnim ciljevima (str. 68).

Članak započinju s navodom da prosječan Amerikanac godišnje daje oko 2000 dolara za ekološki štetne subvencije, a istodobno toliko plaća za povećane cijene dobara i usluga na temelju posljedica razaranja okoliša (str. 68). Navode podatke (za poljoprivredu, energiju, ulični promet, vodu, šume, ribolov, te ukupno) o visini konvencionalnih subvencija i dijela novca koji se ulaže u štetne subvencije za biološku raznolikost. U svijetu ukupne konvencionalne subvencije iznose 810-1044 mlrd dolara, a od toga su 485-677 mlrd dolara za biološku raznolikost štetne subvencije (str. 69).

Kritiziraju politiku subvencija SAD-a i EU koje potiču takmičenje i štetne posljedice u agroindustriji nerazvijenih zemalja. Oko dvije trećine subvencija su ekološki štetne a tek oko 4% agrarnih subvencija mogu se ocijeniti kao ekološki prihvatljive. U EU se godišnje izdvaja oko 44 mlrd eura za subvencije poljoprivrede (Njemačka oko 9,3 mlrd). Postoje i pozitivni primjeri nekih zemalja u smanjivanju subvencija (Novi Zeland 80-tih godina u poljoprivredi; Rusija je u energetici smanjila subvencije od 29 na 9 mlrd; Kina od 25 na 10 mlrd, itd.).

Članak je zanimljiv i za propitivanje hrvatske politike subvencioniranja u različitim djelatnostima.

F. Wolf analizira utjecaj u poljoprivredi na smanjenje biološke raznolikosti. Kao primjer ističe da su uzroci tih gubitaka (prema FAO 1996, 2007; IÖW et al 2004) u intenziviranju poljoprivredne proizvodnje (preferiranje sorata i rasa visoke produktivnosti i marginaliziranje tradicionalnog načina. U 50-im godinama prosječna krava je davala oko 2500 l mlijeka, a danas je uobičajeno oko 6000 l, štoviše i do 12

tisuća litara (str. 88). To zahtijeva veliko iskorištavanje i izumiranje biljaka od kojih i lokalnih sorata, ali i nestajanje domaćih, tradicionalnih rasa u poljoprivredi. U Njemačkoj je u posljednjih 50 godina nestalo oko 75% poljoprivrednih i vrtnih vrsta, a ostalo je pet od 35 domaćih vrsta goveda (str. 88).

Politika se zbog gubitaka u agrobioraznolikosti nalazi pred velikim izazovima. Autorica, primjerice, navodi sljedeće: (1) vlasnička prava kao prava monopola (zaštita patenata i ograničenje slobodnog pristupa korištenja sjetvenog sjemena...); (2) proizvodnja biomase za energetske svrhe (između 2000. i 2005. proizvodnja biodizela se više nego učeterostručila, proizvodnja ethanola udvostručila); (3) klimatske promjene povećavaju pritisak na brzo djelovanje, što izaziva ekološke posljedice.

Međunarodna politika mora vidjeti računa o nestajanju sorata, rasa ili gena kao osnovnih aspekata poljoprivrednog biodiverziteta.

U. Grober je napisao zanimljiv prilog o «videofiliji». Ona označava suvremeni fenomen porasta korištenja audiovizualnih medija i provođenje sve više vremena pred ekranima. Termin potječe iz studije Patricije Zaradic i Olivera Pergamsa (2006) koji su utvrdili da je u SAD, Japanu i Španjolskoj za 25% (u odnosu na 1987) opala atraktivnost provođenja odmora u kampiranju, lovu i posjeti nacionalnih parkova, što korelira s porastom korištenja audiovizualnih medija: TV, Internet, videoigre (Grober, 2008). Videofilija ima pozitivnu kognitivnu stranu jer se pred korisnikom otvara horizont cijelog svijeta i nov način saznavanja, ali i negativnu, jer *cyberspace* nije stvarnost, nego konstrukcija čija domestikacija smanjuje neposredno osobno

iskustvo a surfer može biti manipuliran. Ljudi se sve više susreću s hiperrealitetom nepreglednih prostora i umjetnog raja, a s druge strane s različitim oblicima nasilja (nekrofilija) u kojima je priroda resurs, što ponajprije pogađa djecu i mlade (homo sapiens). Trend je zabrinjavajući jer susret s prirodom u ranoj mladosti utječe na kasniju ekološku svijest, pa gubitak takvog susreta znači i gubitak jednog iskustva koje će se odraziti na čovjeka u starijoj dobi.

Treće poglavlje (*Rasprava: Bio-katastrofe?!*) odnosi se na pitanje iskorištavanja biomase u energetske proizvodnji i ukazuje na erozije tla i klimatske posljedice. O tome pišu: Christian Hey, Neus Prioritäten bei den Agrienergien!; Ernst U. von Weizsäcker, Agrosprit:beimischungsziel senken!; Uwe Lahl, Biomasse zur Energieproduktion – die Chancen nutzen!

U **petom** poglavlju (*Vor-Denker & Vor-Reiter*) predstavljeni su značajni autori koji su utjecali na razmišljanja o temi odnosa čovjeka i prirode. Tako Elmar Altvater piše o André Gorzu, Iring Fetscher o Karlu Marxu; Günter Altner o Rudolifu Steinertu i Kurtu Oeseru; Gertrud Lenz o Malte Faberu.

U **šestom** poglavlju (*Ekološke institucije*) su predstavljene dvije institucije: «Archiv Ökologische Agrarkultur (AÖA)» i «Institut für Umweltkommunikation (INFU)», dok su u sedmom poglavlju u članku Brigitte Mohaupt-Jahr: Erhalt der Biodiversität – Fakten und Zahlen) zanimljivo komentirani podaci o biodiverzitetu, posljedicama njegova smanjenja i potrebnim aktivnostima.

Ivan Cifrić

8. LOŠINJSKI DANI BIOETIKE „Integrativna bioetika i nova epoha“ Mali Lošinj, 18.-20. svibnja 2009.

Osmi Lošinjski dani bioetike održani su 18.-20. svibnja 2009. godine u Malom Lošinj, u organizaciji Hrvatskog filozofskog društva, Hrvatskog bioetičkog društva i Grada Mali Lošinj te pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske i Primorsko-goranske županije.

Lošinjski dani bioetike održavaju se od 2001. godine i predstavljaju važan i vrijedan doprinos razvoju područja bioetike u Hrvatskoj, ali, s obzirom na međunarodni karakter Lošinjskih dana, i u svijetu. U sklopu Osmih Lošinjskih dana održan je simpozij pod nazivom „Integrativna bioetika i nova epoha“, okrugli stol „Hrvatska i GMO – deset godina poslije“ (20. svibnja) te studentska bioetička radionica „Bioetika i feminizam“ (18. svibnja).

Plenarna izlaganja održali su Walter Schweidler (Njemačka), Michael Chengtek Tai (Tajvan), Béla Mester (Mađarska) i Peter Koslowski (Nizozemska). Iako se svako od izlaganja odnosilo na neko od specifičnih područja interesa ovih znanstvenika (Znanstvena i etička racionalnost; Afirmacija života kao bit azijske bioetike; Ljudska priroda i priroda sama; Smije li se od zdravlja napraviti biznis?), međusobno ih povezuje glavna tema simpozija – integrativna bioetika. Ideja integrativne bioetike, kako kaže predsjednik organizacijskog odbora Lošinjskih dana, prof.dr.sc. Ante Čović, je da „na metodološkom planu povezuje različite perspektive u jedinstveni pluriperspektivni obrazac orijentacijskog znanja, dok je na predmetnom planu usmjerena na brojne problemske sklopove